

Ahojte doma!

Píšu vám z ostrova Bilang-Bilangan v provincii Berau, u souostroví Derewan islands u Bornea v Indonésii. Náš ostrůvek je tak malinký, že ho ani nenajdete v klasických mapách. Jsme tu s Martou deset dní a dnes by pro nás měla přijet loď a vzít nás zpět. (Loď přijela až den jedenáctý. )

Je to tu paráda, úžasné,... malý ostrov má 2 km po obvodu. Uprostřed roste mini prales, je tu jedna chatička, ve které bydlíme s dalšími čtyřma rangerama. To jsou Indonésani a skoro vůbec neumí anglicky. Dva z nich jsou dokonce příslušníci kmene Dajak, což je místní kmen na Borneu. Dva hrají na kytaru a to i docela dobře. Vaří nám každý den - hrnec rýže, ještě jsem se jí nepřejedla a k tomu je pokaždé něco jiného. Třeba vařená zelenina, vlastnoručně ulovená ryba, ze začátku pobytu i tofu a tempeh (to si v Indošce oni sami vyrábí a je to i dost levné oproti cenám v ČR). Potom taky v kamenné misce drtí čerstvé chilli papričky, bez toho se tu žádné jídlo neobejde. Kolem naší chaloupky roste spousta kokosů – odseknou ho, rozseknou a nastrouhají a pak z něj dělají kokosové mléko a „kari“ -to buď s rybou anebo mi tu dost chutnalo kari s nakrájenými plátky dužiny kokosového listu! Ryby tu nejím, i když je loví ručně na vlasec a hned se sní, takže jsou čerstvé a moc dlouho netrpěly. Marta tvrdí, že to jsou ty nejlepší ryby, co kdy jedla. Jídlo je tu jednoduché, čerstvé a moc dobré. Kdybych tu ale byla déle, asi bych potřebovala obměnu.

Skoro tu není elektřina, jen 3 hodiny večer. To si tak akorát dobiju foťák a počítač, na který tu stejně nemám moc čas :D. Nicméně a tím pádem lednička nefunguje jako lednička, ale spíš jen jako úložný prostor. A proto nám zásoby zeleniny, tofu a tempehu nevydržely celý pobyt. Já jsem tu měla nakoupené i zdejší avokádo, které je syté a vydrželo dlouho. Ten kokos je stejně super plodina, mají ho tu na všechno. Čerstvý kokos je takový zelený míč, ten rozsekneš a v něm je moc chutná tekutina. Dužiny je tam málo a je taková tenká, křehká a slizká. Tu vždy vyškrábu lžičkou, Martě to naštěstí pro mě nejede :D. Trošku zralejší kokos už má tu chlupatou silnou skořápku a vevnitř je taky voda (už sladší) a tvrdší dužina, kterou tu přímo z kokos. půlek vystrouhávají takovou rotovací mašinkou. Ze slupek se zapálí čmoudící vykuřovadlo proti komárům. Z vystrouhaných a obroušených půlek máme misky a taky „lopatku“ do písku. Z tvrdé slupky tu vyřezávají želvičky – přívěsky na krk. A z mladých listů můžeš mít tu dužinu na zeleninu. Lisují tu z toho i olej. Obří listy a kmen se dají využít jako stavební materiál. A celý strom ti s vysokou korunou poskytne v horkém dni stín...

Tento ostrov je velice důležitý v ochraně ohrožených mořských želv - karet. Je celkem známo sedm druhů, z toho 6 se vyskytuje v Indonésii a 2 druhy se rozmnožují u těchto ostrovů. Je to kareta obrovská (*Chelonia mydas*) – druh ohrožený vyhynutím a potom kareta pravá (*Eretmochelys imbricata*) – kriticky ohrožená vyhynutím! Náš pidi ostrůvek je jeden z těch vůbec nejvíc želvami navštěvovaných - a to i v celosvětovém měřítku (osmý nejdůležitější na světě pro karety obrovské). Každou noc sem připlavou desítky karet, aby nakladla svá vejce. V jedné snůšce je většinou kolem sto vajec. Mláďata se líhnou po 60-80ti dnech a ihned po vylíhnutí si želvičky hledají cestu do moře, aby se sem cca za 20 let mohly vrátit naklást novou generaci. Viděla jsem velkou želvu klást vajíčka, seděly jsme s Martou v noci u ní, svítily jsme jen červeným světlem čelovky (abychom želví mámu nerušily – IR světlo nevnímají) a pozorovaly jsme jak klade a posléze vajíčka zahrabává. Zahrabala částečně i nás, protože jsme seděly opravdu blízoučko :D. Celý proces trval asi 2 hodiny. Po souši se velká dospělá želva pohybuje opravdu těžkopádně, sune své těžké tělo po písku celkem pomalu a jakákoliv překážka je pro ni problém. Ať už je to naplavená kláda nebo hromada odpadků. V moři je však „jako želva ve vodě“. Mláďata co se ihned vyhrabou z písku si to rychle mašírují k moři. Líhnou se většinou večer nebo v noci a míří za světlem – asi měsíce odrážejícího se ve vodě. V jedné snůšce je cca 100 mláďat a statistiky říkají, že do dospělosti přežije tak jedno mláďe z tisíce. Já doufám, že i víc.

Mláďata co se líhnou sledujeme, některé snůšky dáme většinou do kyblíčku a přeneseme trošku blíž k pláži. Jinak se může stát, že je sežere nějaký krab, ještěr či krysa... anebo spadnou do krabích nor, či se mohou zatoulat na ostrově a kvůli překážkám nedosáhnout k moři. Stejně ale musí urazit co možná největší kus své cesty po souši sama, aby si tak zapamatovala, kde jsou a kam se mají za mnoho let vrátit naklást svá vejce. Někdy se stane, že želva naklade svá vejce na místo, které je moc blízko moře a snůšku by tak mohl odnést příliv. V takových situacích rangeři vajíčka přesunují na

bezpečnější místo do písku. Rangeři také každý den i noc několikrát obcházejí ostrov a kontrolují snůšky, zda už se nelíhnou anebo jestli tam nejsou nějaké nové. Pokaždé spočítají vajíčka a dělají záznamy – datum a místo (sektor) a počet vajec.

S Martou sbíráme naplavený odpad, každé ráno i večer. Přes den se to nedá, to je mega vedro a silné slunce, to bychom se usmažily. Sbíráme plast, polystyren, sklo, všechno co nám moře vyplaví na pláži. Je to hlavně psychicky náročná práce, člověk vidí tolik odpadu, co neskončí v koši či lépe v recyklárně, ale doplave až někam na opuštěný ostrov kde to obtěžuje místní obyvatele (v tomto případě hlavně ty želvy). Spousta otázek, odsuzování společnosti a lítostí nad naší bezohlednou civilizací mi hlavou proběhlo každý den. Tolik blbostí co moře vyplaví – hlavně pet láhve, polystyrenové krabičky na jídlo, polystyrenové izolace, lodní bojky, plastové slámky, víčka, zapalovače, obaly od kosmetiky, letní boty-žabky, hračky, rybářské provazy... Časem jsem pochopila, že se jedná z velké části o odpad rybářů. Ti to asi všechno házejí do moře, už si nedělám iluze. V petkách často skladují návnady na ryby – smradlavé krevety apod. anebo olej do motorů či vodu na pití. Avšak i binec od turistů a obyvatelů pobřežních zón je součástí námi sbíraného odpadu. Bohužel v Indonésii chybí pořádná třídírna odpadu či nějaká technologicky schopná spalovna. Odpad se hromadí na obřích skládkách, kde se taky někdy jen tak pálí. A to pouze v případě, že se na skládku vůbec dostane. Spousta lidí v Indonésii byla po věky zvyklá jíst z palmového listu, který se po odhození rozloží. Tento zvyk jim bohužel zůstal i s našimi syntetickými, takřka nerozložitelnými materiály, jako je třeba právě onen plast, který se rozkládá stovky let. A co hůř, místní odpad doma často pálí, jen tak na pokraji silnice či na grilu, bez ohledu na to, zda je to papír, textil, plast či polystyren – hlavně poslední dva jmenované materiály jsou vysoce toxické, karcinogenní, především pokud se pálí na otevřeném ohni a ne v nějaké technologicky vytužené spalovně odpadů. Nemají odpadové hospodářství na dobré úrovni, nemají recyklárny, neví co s tím. Bohužel se takto tedy nakládalo s odpadem i na našem rajském ostrově. My jsme se však s Martou snažily najít všelijaké pytle a sbírat alespoň plast a polystyren, plechovky a sklo do pytlů, ale ke konci pobytu nám pytle došly a trpělivost trochu také. A celých deset dní jsme místo, které bylo vyhrazené na pytle se sklem (protože to nejde spálit) zaplnily pytlama s dalším odpadem, co jsme vysbíraly z ostrova a nevěděly jsme, jak s tím bude naloženo. Spálí to, až odjedeme? Nebo to někdy odveze loď na pevninu a tam to spálí anebo odvezou na nějakou skládku? Ať tak či tak, někde ten odpad bude dělat pěknou neplechu. Indonézani milují jednorázově balené mini porce – např. jednotlivě balené porce kávy, malé jednotlivě balené porce koření, šampónů, gely proti komárům, šumáky,... prostě málokdy mají pixlu plnou kávy, protože používají ty jednorázově balené. Jsou tím posedlí, ale recyklovat to neumí. No samozřejmě jsme si prožily nějaké vlny frustrace a dopálení, dojmů že děláme zbytečnou práci, protože moře další den naplaví bordel nový. Ale pokaždé, když jsme viděly líhnout se mláďata želv a jak maširují do moře kde svižně plavou nebo když jsme šnorchlovaly s krásnými majestátními dospělými želvami, se nám vrátilo zapálení pro úklid pláží. Přijely jsme přece proto, abychom pomohly želvám tady a teď. Obří problém s odpadovým hospodářstvím právě teď nevyřešíme, ale vyřešíme každodenně zanesené pláže odpadem. Každý den/noc se líhnou mláďata a taky každou noc připlouvají želvy klást nové snůšky. Je pro ně velice obtížné a nebezpečné se mezi naplavenými předměty pohybovat.

Co mě však mrzelo ještě víc, byla většina naplaveného přírodního materiálu, jímž byla především hmota z palem olejných. Obří palmové listy nebo i celé palmy, nasáklé vodou a těžké a velké. A nejen to, na pláži ležela také vyplavená obří torza stromů, ohořelých velikánů pralesa. Myslím si, že většina těchto klád a stromů byla vyplavena v období, kdy Indonéské pralesy hořely, aby tak uvolnily místo pro pěstování palmy olejné – v monokulturním a ekologicky neudržitelném typu zemědělství. Tak jsem ty palmy taky odtahovala na hromady, které se budou pálit, zároveň s klacky a kládami, které jsem byla schopná unést. Tady jsem se setkala s dalším negativním vlivem pěstování palmy olejné, o kterém jsem dosud neměla ponětí – a to v podobě naplavené překážky na plážích pro želvy. Další důvod navíc, proč palmový olej nepodporovat.

Kromě těchto aktivit je také důležité na ostrově ukazovat svoji přítomnost. Lidské bytosti jsou totiž z povahy chamtivé a chtějí vydělat peníze na všem – a v tomto případě by oním zdrojem peněz byla želví vejce nebo želví krunýř – želvovina, která se používá na výrobu šperků, které si pak hlavně

nevědomí turisté kupují. Sama jsem na všech tržištích nějaké ty šperky našla. Nikoho nezajímá, že je to mezinárodně zakázané a jsou za to (alespoň tady u nás) mastné pokuty. CITES, IUCN, to jsou pojmy, které znají snad jen ochranáři, biologové a celní kontrola. Tím, že na ostrově jsou kontinuálně rangeri a občas i dobrovolníci, místní rybáři a pytláci si na ostrov nedovolí přijet. V okolí dochází ale ještě k horším praktikám. Ohavní bezpáteřníci v lidské podobě požívají k „rybaření“ tzv. „bomb fishing“, což v praxi znamená, že do korálových útesů nácou nějaké bomby, asi dynamit a nechají celý kus korálového ekosystému vybuchnout. Mrtvé ryby vyplavou nahoru a rybáři si nelegální úlovek posbírají. To, že to občas schytá i nějaká želva, korály, které přirůstají setiny milimetru ročně, ekonomicky nezajímavé ryby, sasanky, chobotnice, hvězdice, obří i menší mušle, a další tvorové vázaní na korálové biotopy, to už je nezajímá. Na pobřeží i hlouběji na ostrově jsem viděla tolik mrtvých vyplavených korálů, že to jsem vážně nečekala. Prakticky jsem chodila po mrtvých korálech, haldách korálů! Velká část je zničená kvůli těmto nelegálním rybářským praktikám, ale určitě také kvůli změnám klimatu. Když jsem šnorchovala, viděla jsem dno plné umírajících korálů. Vypadalo to jako měsíční krajina. A to nebyly jen korály zničené výbuchem, myslím si, že jim uškodila změněná teplota a chemie vody. Naštěstí i v této měsíční krajně se našly ostrůvky ještě živých krásných korálů a v jednom místě dokonce i dlouhý neporušený korálový útes, který byl pořád živý, barevný a plný organismů. Na tomto místě jsme se s Martou nejraději potápěly – tedy šnorchovaly. Úžasná nádhera tropického podmořského světa nás ohromovala a nemohly jsme se nabažit té krásy. Tolik druhů ryb! Snad všechny možné barvy, podivné barevné kombinace a i neuvěřitelně křiklavé barvy jejich těl, stejně jako ty tvary a velikosti (ostenci, kněžáci, ...) Ryby maličké zářivě modré, pak jiné velké jak štika s dlouhým „nosem“ (jehlice), ryby vysoké se srandovním tvarem těla, ryby obří s bouli na čele (pyskoun), ryby jedovaté s nádhernými ploutvemi co vypadají jako tygří závoj (perutýn), ryba co vypadala jako zakletá princena s obříma očima a smutným výrazem – jak ji Marta poeticky nazvala (čtverzubec), hejno ryb, které proplouvalo přes nás, a koukaly se nám do očí přes potápěčské brýle. Ryby co vypadaly jakoby někdo spojil dvě úplně rozdílná těla do jednoho tvora. Ryby růžové co žily v růžové sasance, Nemové (klauni) co na nás vykukovali z jiné sasanky, jejich kamarádky Dory (bodlok), co okupovaly jeden typ korálu a při našem přiblížení se jako napovel vměstnaly mezi výrůstky tohoto korálu a dělaly že nejsou, přestože jejich krásná modrá těla nešlo přehlédnout. Muréna bílo gepardí, co se vlnila a výhrůžně na nás cenilazuby, další maskovaná muréna která byla hnědá a jen koukala zpoza korálu. Rejnoci, jeden nebezpečnej a druhej ne, ale nevěděly jsme pořádně který je který :D. Viděla jsem taky chobotničku, ta uměla měnit barvu jak chameleon a předstírala naprosto perfektně, že je součástí mrtvého kusu korálu. Občas jsme měly to štěstí a plavaly jsme s želvami. Ty svými ostrými ústy ohryzávaly porosty na korálech a mořském dně. Občas je doprovázela nějaká neskutečně barevná ryba. Jedna byla obří a s modře puntikovaným ocasem. Tak velká ryba, ale pokaždé se mě bála a zaplula pod korály. Viděly jsme několik potenciálně nebezpečných druhů, ale jediné co nás kdy pokousalo byl nakonec plankton. Jeden den ho bylo u břehu tolik, že jednotlivci šli krásně vidět přes brýle! Když byl odliv, část korálového pobřeží se odkrylo a vytvořilo něco jako mnoho malých akvárií a jezírek. Nedá se ani slovy popsat jak nádherné to bylo. Kolik živáčků v tomto ekosystému žije! A jací nádherní měkkýši! Přála bych každému toto vidět. Jednoho dne jsme také viděly celkem nedaleko skákat delfíny. Mohly bychom teoreticky vidět i manty a žraloky velrybí, ale tento zážitek přijde snad příště.

Na samotném ostrově to taky žilo. V noci vylézali gekoni (gekon obrovský) a to i celkem velcí. Dělali srandovní hlasité zvuky a lovili hmyz. Občas proletěl nějaký velký kaloň. Viděla jsem také orly (orly bělobřiché), lovili ryby z moře, občas to zkoušeli i na ptáky či mladé želvičky. Při odlivu šlo také pozorovat volavky – černou a bílou (volavky pobřežní). Ráno hlasitě řvali ledňáčci – velcí bílo modří ledňáčci (ledňáček bělohlavý), byli nádherní. Občas jsme zahlédly varana a pak taky ještěrky s modrýma ocáskama (krátkonožka - *Cryptoblepharus egeriae*). Někdy jsem viděla malé černo-žluté ptáčky velikosti kolibříka (strdimilové) a pak také divoké holoubky. No a setkaly jsme se také s palmovým krabem! Krab palmový je největší suchozemský poustevnický krab a korýš vůbec. Je to obří chráněné zvíře, které dokáže rozlousknout zralý kokos! Dokáže prý unést až 29 kilo. Dokonce i komáři co nás kousali, vypadali krásně a exoticky. Jednou večer, jsme si všimly, že moře svítí. Malá světýlka blikající tam a zase tady, větší menší, všude... Jednalo se o fotoaktivní plankton a jevu se říká

bioluminiscence. Ale nevypadalo to jako nějaký vědecký úkaz z učebnice, nýbrž jako pohádková scéna. Nad námi svítilo nebe bez měsíce plné hvězd a mladá želvátka plavala ve svítícím moři, které samotné vypadalo jako to noční nebe.

Obě dvě jsme s Marťou měly nějaké problémy ze sluníčka, ale jinak jsme to zvládly v pořádku. Na ostrově není spojení s „pevninou“, takže člověk na sebe musí dávat 2x tak pozor a chovat se na vlastní odpovědnost. Naštěstí jsem měla dobře vybavenou lékárníčku, která se také využila. Ostrov jsme si náramně užily, přes den jsme konečně měly po mnoha letech čas na čtení knih a i nějaké to umělecké vyžití. Poslední, jedenáctý den pobytu se nám ani nechtělo odjíždět, přestože zásoby jídla byly skoro snědené. Ostrůvek je malinký, ale člověk se tam rozhodně nenudí a pořád je co dělat. Při odjezdu jsme se stavili na pár hodin i na vedlejší ostrov Mataha a tam ten podmořský svět vypadal jinak! Přitom to bylo jen naproti našeho pidi ostrůvku. Dlouhé mělké písčité moře, plné podmořské trávy, na které se pásly dospělé želvy! A kolik! Šnorchlovaly jsme například zároveň i se třemi želvami. Želva kam se člověk podíval. Ale zase tam nebyla ta pestrost dalších organismů, jen občas nějaká zajímavá ryba.

Na tento ostrov se doufám jednou vrátím a každému, koho by podobné zážitky lákaly toto místo mohu jen doporučit! Byl to rozhodně jeden z nejlepších výletů v mém životě a jsem za něj neskutečně vděčná. Jen doufám, že až se jednou vrátím, situace tohoto nádherného ekosystému nebude horší! A taky, že projekt na ochranu želv bude pořád v dobrých rukou a bude mít dostatek zdrojů na existenci.

Gita Matlášková

